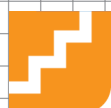

PODPORA PROFESNÍHO ROZVOJE UČITELŮ V POČÁTEČNÍM VZDĚLÁVÁNÍ

Klíčová aktivita 04
Osobnostní a sociální rozvoj učitele MŠ

ROZVOJ EXPRESIVNÍCH SCHOPNOSTÍ PROSTŘEDNICTVÍM TVOŘIVÉ DRAMATIKY

PaedDr. Marie Hanzová, CSc.
PhDr. Dana Novotná, Ph.D.
Mgr. Šárka Ritschelová

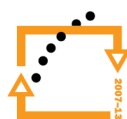
evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

UNIVERZITA
J. E. PURKYNĚ
V ÚSTÍ NAD LABEM

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Obsah

1. Úvod.....	3
2. Hlavní témata a kapitoly cyklu navazujících přednášek a praktických cvičení.....	4
3. Práce s hlasem	5
3.1 Psychosomatická podstata hlasové výchovy.....	7
3.2 Technika mluveného projevu	8
3.3 Metodika tvorby hlasu	8
4. Práce s tělem.....	11
4.1 Podstata práce s tělem v tvořivě dramatických činnostech.....	13
4.2 Specifika nonverbální komunikace dětí.....	14
2.3 Spojení hlasu a pohybu	15
5. Práce s předmětem, rekvizitou a loutkou.....	16
5.1 Předměty a rekvizity v tvořivé dramatice	18
5.2 Specifika práce s loutkou	19
5.3 Rozvoj expresivních schopností a fantazie prostřednictvím práce s loutkou.....	20
6. Práce s literárním textem.....	21
6.1 Převedení literárního textu do scénáře dramatické hry.....	22
6.2 Metodika práce s literárním textem	23
6.2.1 Zásady práce s dětským hercem.....	24
7. Techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi MŠ.....	25
7.1 Vybrané techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi MŠ.....	26
7.1.1 Průpravné hry a cvičení	26
7.1.2 Asociační kruh.....	27
7.1.3 Učitel v roli	27
7.1.4 Námětové hry	27
7.1.5 Dramatické hry.....	28
7.1.6 Didaktické hry	28
7.1.7 Hry s předmětem	28
7.1.8 Zástupná řeč, zástupný text.....	28
7.1.9 Živý obraz	29
7.1.10 Pantomima	29
7.1.11 Narativní pantomima	29
7.1.12 Boční vedení.....	29
7.1.13 Improvizace.....	30
7.1.14 Dramatizace.....	30
7.1.15 Reflexe.....	30
8. Závěr	32
Přílohový materiál	35

1. Úvod

Studijní materiál je nedílnou součástí praktického kurzu. Stěžejním tématem je rozvoj expresivních schopností, vlastního výrazu, psychosomatických možností našeho hlasu a tělesného sebevyjádření v tvořivě dramatických hrách a improvizacích. Hlavním cílem je uvědomit si, nakolik má tvořivá dramatika význam pro rozvoj hlubších expresivních schopností a prostřednictvím čeho je můžeme u sebe a zejména u dětí dále rozvíjet. Vycházíme z předpokladu, že tvořivě dramatickým činností jsou děti nakloněny od svého narození, prostřednictvím hry poznávají přirozeně okolní svět i samy sebe.

Každý z nás si při narození přináší na svět vnitřní dispozice, které spoluurčují vývoj našich schopností. Tyto dispozice jsou buď dědičné, tj. ovlivněné přímo genetickou informací při početí, nebo vrozené, utvářející se v průběhu prenatalního vývoje člověka. Obvykle tyto anatomicko-fyziologické zvláštnosti jedince charakterizujeme jako **vlohy**, představující vnitřní podmínku pro utváření určitých schopností. Soubor těchto schopností umožňuje člověku vykonávat příslušnou činnost, během níž se schopnosti dále zkvalitňují a upevňují.

Schopnosti reprezentují zvláštní kvality naší psychiky. Expresivní schopnosti jsou rozvíjeny při konkrétních např. hudebních, výtvarných a dramatických činnostech. Jejich úroveň závisí na vlohovém základě, ale je podmíněna i věkem člověka, sociálními a kulturně historickými podněty a vlivy prostředí, ve kterém jedinec žije. Na kvalitě expresivních schopností se spolupodílejí jak schopnosti všeobecné, tak speciální. Při analýze všeobecných schopností a jejich vlivu na úroveň tvůrčích dramatických činností vystupují do popředí zejména percepční pohotovost, schopnosti verbální, paměťové, schopnosti prostorové představivosti a schopnosti psychomotorické.

Společná tvůrčí činnost vede k obohacení těchto expresivních schopností, k nalézání originálních hlasových i tělesných možností, k získání jiného pohledu na sebe i druhé. Tvořivá dramatika přispívá k rozvoji vlastního tvůrčího potenciálu, při práci s hlasem jde zejména o sebeuvědomění a sebenalézání prostřednictvím hlasu. Hlasové možnosti úzce souvisejí s fyziologickou vybaveností a připraveností každého jedince. Hlas a tělo tvoří spojitou nádobu, která by měla být otevřena novým impulsům. Tvůrčí činnost a sdílení estetického prožitku zároveň přináší uvolnění, relaxaci a zklidnění. **Princip fikce** nám v tvořivé dramatické dává možnost otevřít naše „jiné Já“ – máme příležitost otevřít ty stránky osobnosti, které běžně nevyužíváme a nesdílíme s druhými.

Hra „jako“ nám umožňuje být někým jiným, kdo se do reálného života vrací bohatší o získaný prožitek.

2. Hlavní témata a kapitoly cyklu navazujících přednášek a praktických cvičení

- > Práce s hlasem
- > Práce s tělem
- > Práce s předmětem, rekvizitou a loutkou
- > Práce s literárním textem
- > Techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi

Stěžejní témata budou nahlížena z pohledu rozvoje individuálních expresivních schopností jedince – pedagogů i dětí. Jednotlivé oblasti jsou vzájemně propojeny a nelze je od sebe striktně oddělit. Konkrétní hry a cvičení jsou záměrně zacíleny na sebezpoznání, poznání druhých, kooperaci ve skupině, sebereflexi.

Důraz je kladen především na rozvoj verbální komunikace, účastníci se seznámí s podmínkami a zásadami hlasové hygieny, s individuálními možnostmi svého hlasového projevu (intonace, frázování, modulace souvislé řeči, artikulace, využití v pedagogické praxi). Součástí jsou dechová, hlasová, artikulační a intonační cvičení, která přispějí ke zkvalitnění mluveného projevu a k úspěšnější realizaci tvořivé dramatických činností s dětmi. Hlavním bodem, který prolíná všemi tvořivě dramatickými aktivitami, je psychosomatický základ vystupování – důležitost objevování a znovunalézání harmonické koordinace všech psychofyziologických složek osobnosti.

3. Práce s hlasem

Podněty uvádějící do problematiky

Na základě svých zkušeností a znalostí napište, jakým způsobem lze přistupovat k hlasové výchově v rámci tvořivě dramatických činností v mateřské škole.

Vysvětlete pojem psychosomatická jednota vzhledem k problematice tvoření hlasu. Jaké zásady hlasové hygieny musí být dodrženy?

Jmenujte a vysvětlete základní složky mluveného projevu. Odpovězte na tyto otázky a odpovědi si запиšte do rámečku. Svě odpovědi můžete porovnat s následujícím textem.

Obsah

- 3.1 Psychosomatická podstata hlasové výchovy
- 3.2 Technika mluveného projevu
- 3.3 Metodika tvorby hlasu

Cíle kapitoly

Po prostudování této kapitoly a doporučené literatury uvedené v závěru publikace dokážete:

- > vysvětlit podstatu psychosomatické jednoty práce s hlasem,
- > charakterizovat jednotlivé složky mluveného projevu,
- > popsat zásady hlasové hygieny,
- > uvědomit si specifika hlasové výchovy dětí předškolního věku,
- > zvládnout a uvědomit si osobitost svého hlasového projevu, expresivitu hlasového vyjádření,
- > připravit ukázkou hlasových cvičení (dechových, artikulačních, intonačních),
- > prezentovat práci s hlasem formou monologů a dialogů.

Časová náročnost

Teoretické prostudování – 30 minut. Praktická realizace – 90 minut.

Pojmy k zapamatování

- > psychosomatická jednota práce s hlasem
- > respirace, fonace, artikulace
- > základy hlasové hygieny
- > specifika dětského hlasu
- > monolog, dialog

3.1 Psychosomatická podstata hlasové výchovy

Lidský organismus funguje v každé situaci v **psychosomatické jednotě**, psychická složka ovlivňuje fyzickou a naopak. Ke zlepšení hlasového potenciálu můžeme cíleně využít znalosti o vzájemné podmíněnosti fyzických a psychických procesů. Hlavní spojnicí je především dech, zejména správné zapojení bránice, což je z hlediska fungování našeho hlasu jeden z nejdůležitějších svalů. Bránice citlivě reaguje na stav naší duše i na to, jak držíme tělo (vedle dechové funkce má také důležitou funkci posturální). Ztuhlost v oblasti ramen a šíje je projevem chybného držení těla. Příčinou mohou být vývojové dispozice, ale i nezdravý životní styl (hektičnost našeho jednání, stres, přetěžování apod.). Chybná poloha hlavy a ramen ovlivňuje práci celého hlasového ústrojí. Místo prohloubeného dechu se zapojením bránice využíváme velmi často jen svrchní dech. Krátký dech, kdy jakoby lapáme po dechu, způsobí, že tělo není dostatečně zásobeno kyslíkem a stresová situace se prohlubuje. Opakováním situace se z náhodného jevu může stát návyk, který může přinést psychosomatické obtíže (např. hlasovou poruchu, přetrvávající pocit úzkosti apod.).

Podstatné je sledovat jednotlivé části těla a uvědomovat si míru svalového napětí a uvolnění v konkrétních oblastech, zažít si pocit tzv. „**uvolněného napětí**“. Zároveň v sobě musí každý najít míru tělesné a duševní harmonie, především dlouhého klidného prohloubeného dechu pro správné tvoření hlasu (nádech, zadržení, výdech spolu s měkkým nasazením znělého tónu promluvy).

Každá nová myšlenka je doprovázena novým nádechem a ten je přímo úměrný její důležitosti a závažnosti.

Poznámka

Vždy je nutné brát zřetel na konkrétní individuální dispozice – hlasové možnosti dospělých a zejména dětí!

Otázky

- > Vysvětlete pojem „uvolněné napětí“.
- > Popište jednotlivé fáze při správném tvoření hlasu.
- > Jakých chyb bychom se měli při práci s hlasem vyvarovat?

3.2 Technika mluveného projevu

Základním předpokladem kultivovaného vyjadřování je **správná výslovnost**. Ta je podmíněna zvládnutím techniky mluveného projevu, která se skládá z následujících složek:

- > **respirační** – dýchání
- > **fonační** – tvoření hlasu
- > **artikulační** – tvoření hlásek
- > **psychosomatické** – jednota tělesné, duševní a duchovní stránky osobnosti

Ve vztahu ke správně vedenému artikulačnímu výcviku platí nevyhnutelná zásada: **udržujeme koordinační rovnováhu těchto čtyř hlasových složek – dechové, hlasotvorné, artikulační a psychosomatické** (Válková, Vyskočilová, 2005, s. 39). Základem je harmonická souhra hlasu a těla – hlasovou výchovu nemůžeme oddělit od fyzické kondice a duševního rozpoložení. Důležité je správné postavení těla, vedení dechu (nádech nosem, výdech ústy, krátké nedýchání, tzv. „mezidech“), měkké nasazení tónu bez přیدهchu, bezchybná artikulace. Měli bychom se vyvarovat tvrdého a dyšného nasazení tónu jak v projevu mluveném, tak pěveckém. To vše ideálně v psychosomatické rovnováze, s příjemným pocitem vyladění vlastního těla a mysli.

Otázky

- > Vysvětlíte základní složky mluveného projevu.
- > Jaké zásady bychom měli při práci s hlasem dodržet?

3.3 Metodika tvorby hlasu

Hlas tvoříme pomocí výdechového proudu vzduchu v hrtanu rozkmitáním hlasivek. Tak vznikne základní tón, který má určitou výšku a sílu. Znělost a barvu (respektive charakteristické lidské zabarvení) získává v rezonančních dutinách.

Správně „posadit hlas“ znamená vědomě, funkčně a ekonomicky využívat výdechového proudu a rozeznít rezonanční dutiny. Na tvoření hlásek se podílejí rty, jazyk, spodní čelist, zuby, dásňový výstupek, tvrdé a měkké patro čili tzv. mluvidla. V tvořivé dramatice by se hlasové výchově měla věnovat velká pozornost, především posazení hlasu, práci s dechem a rozcvičení mluvidel.

Pedagog by měl být pro děti vzorem a se svým hlasem by měl za každých okolností nakládat obezřetně a opatrně. Měl by mít vždy na paměti zásady hlasové hygieny. Nikdy by neměl tzv. „forsírovat“ (zbytečně tlačit na hlas, křičet), ale ani šeptat (opačný extrém, kdy dochází k přepínání hlasivek následkem tření jejich okrajů, stačí mluvit potichu a výsledek promluvy bývá stejný, mnohdy intenzivnější).

Poznámka

Vždy je nezbytné respektovat individuální a věkové zvláštnosti dětí.

Otázky

- > Vysvětlíte, jak správně „posadit“ hlas.
- > Co musíme respektovat v hlasové výchově dětí předškolního věku?
- > Jakým způsobem lze u dětí podpořit a dále rozvíjet jejich hlasový projev?

Souhrn

Základním stavebním kamenem tvořivě dramatické práce s textem a jazykem je **princip opakování a fixování v různých variantách** (využíváme hry se slovy, jednoduchá říkadla, pranostiky, básně, písně, obměnu intonace, dynamiky hlasu apod.). Mluvený projev dítěte by měl být plynulý **s patřičným intonačním výrazem a frázováním**. Při hlasových etudách je vhodné využívat rytmizaci mluveného slova, sluchovou analýzu vytleskáváním slabik, písně ve 2/4 taktu, které připomínají tlukot srdce. Můžeme volit i kombinace mluveného projevu s hrou na tělo (tleskání, pleskání a dupání v různých kombinacích a variantách s využitím různých částí těla). Tvořivá dramatika nabízí velký prostor pro práci s hlasem, ale i pro empatii a toleranci, prostor pro uplatnění různých úhlů pohledů i zajímavých originálních řešení situací. Při kultivaci hlasového projevu vedeme děti přirozeně ke spolupráci a aktivnímu jednání. Nikdy by nemělo jít jen o mechanickou nápodobu hlasového projevu pedagoga ani pasivní přijímání. Jedná se o učení se novým vědomostem, dovednostem a návykům prostřednictvím vlastního prožitku.

Nejde o prostou nápodobu, ale zejména v hlasovém projevu o zvnitřnění toho, co říkáme, prožití toho, o čem mluvíme, co děláme.

V tvořivé dramatice nám jde především o kultivaci osobnosti, vytvoření citlivosti k vnímání uměleckého jazyka, rozvoj dovedností umět s jazykem dále pracovat a rozvíjet jej. Prostřednictvím dramatické výchovy se dítě učí nepřijímat hotové a dané, ale umožňuje mu experimentovat, hledat a nacházet v kůži někoho či něčeho jiného (ŠVEJDOVÁ, 2000, s. 33).

Doporučená literatura

- COBLENZER, H. – MUHAR, F. *Dech a hlas. Návod k dobré mluvě*. Praha: DAMU, 2001.
- ŠTEMBERGOVÁ – KRATOCHVÍLOVÁ, Š. *Metodika mluvní výchovy dětí*. Praha: STD, 1994.
- TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*. Praha: PORTÁL, 2005.

4. Práce s tělem

Podněty uvádějící do problematiky

Na základě svých zkušeností a znalostí napište, pro které konkrétní techniky dramatické výchovy je stěžejní nonverbální komunikace.

Vysvětlete, v čem spočívají specifika nonverbální komunikace dětí.

Uveďte, jaká úskalí se mohou v tvořivě dramatických činnostech s dětmi objevit při realizaci kontaktních a haptických her.

- 4.1 Podstata práce s tělem v tvořivě dramatických činnostech
- 4.2 Specifika nonverbální komunikace dětí
- 4.3 Spojení hlasu a pohybu

Cíle

Po prostudování této kapitoly a přímé realizaci konkrétních her dokážete:

- > vysvětlit podstatu nonverbální komunikace v tvořivě dramatických činnostech,
- > charakterizovat konkrétní techniky založené na nonverbální komunikaci,
- > vysvětlit možnosti „řeči těla“ v tvořivé dramatice,
- > uvědomit si specifika nonverbální komunikace u dětí předškolního a mladšího školního věku,
- > prostřednictvím praktické realizace cvičení a improvizací zažít individuální možnosti svého těla.

Časová náročnost

Teoretické prostudování – 30 minut. Praktické procvičení – 120 minut.

Pojmy k zapamatování

- > nonverbální komunikace
- > řeč těla
- > specifika nonverbální komunikace dětí
- > integrace verbální a nonverbální složky lidského projevu
- > spojení hlasu, dechu a pohybu

4.1 Podstata práce s tělem v tvořivě dramatických činnostech

Schopnost komunikovat prostřednictvím těla je vlastní nejen lidem, ale můžeme ji vysledovat i u ostatních živočichů, kteří si beze slov pomocí signálů dokáží v různých situacích předat konkrétní informace (např. reagovat na nebezpečí.). V tvořivé dramatice jde o velmi důležitou **složku hereckého a zároveň lidského projevu**, kde využíváme intenzivně naše expresivní schopnosti. Tělo se stává výrazovým prostředkem, ať již samostatně, nebo jako opora a rovnocenný partner hlasového projevu. Každý jedinec má specifický soubor pohybů, který je pro něj příznačný a který využívá pro své vyjadřování.

Na neverbální komunikaci, práci s tělem a výrazem jsou přímo postaveny některé techniky tvořivé dramatiky (živé obrazy, pantomima, narativní pantomima – popsány níže). Prostřednictvím gest, mimiky, postojů těla a pohybů můžeme vyjádřit emoce, prožitek či názor. Výrazová stránka je zde v popředí ještě zřetelněji než v projevu verbálním, kde naopak gesta mohou být minimální (někdy je lépe zdržet se gest ilustrativních, doplňujících již vyslovené).

K rozvoji těchto expresivních výrazových schopností jsou vhodná různá cvičení, při nichž děti zkouší napodobit výraz, škleb, postoj nebo pozici konkrétních osob a postav. Zábavnou formou nácviku je např. známá hra „Na zrcadla“. Velmi poutavé jsou pro děti různé druhy hádanek. Dítě bez použití slova prožívá a ztvárňuje odlišné emoční stavy, situace nebo konkrétní předměty, povolání apod. Veškerá cvičení a hry zaměřené na rozvoj verbálních a neverbálních dovedností je důležité **vhodně motivovat, kombinovat a propojovat**. Podstatné je, aby dítě mělo pocit, že jde stále o hru.

Vstoupit do dramatického vyjadřování znamená uvědomit si své tělo, objevit schopnost sebevyjádření, rozpohybovat se, dát jednotlivým částem těla promluvit, osvojit si gestikulační prostředky a mimiku, snažit se předat prostřednictvím tělesného vyjádření konkrétní sdělení.

Režirovat své tělo znamená cítit se s ním dobře.

Pokud vstupujeme do hry v situaci nebo do hry v roli, znamená to, že určitým způsobem zaujímáme pozici v prostoru a zároveň musíme umět odlišit sebe sama od okolního světa. Malé dítě vnímá svět jako nestruturovaný celek, musí se nejprve umět zorientovat, uspořádat své vyjádření, vyvíjet se v rámci určitých hranic (Maireau, In Mėgrierová, 1999, s. 9).

Velká přednost tvořivě dramatických aktivit spočívá ve smyslovém vnímání. Vnímáme-li více smysly, naše vjemy působí intenzivněji, vyvolávají silnější emocionální vzrušení, které pomáhá uchovat si a vybavovat prožitý zážitek např. z divadelního představení. Ten následně přetrvává ještě dlouhou dobu. Zážitek, který si dítě odnáší, doznívá v chování a jednání dítěte, ať již vědomě, či nevědomě.

4.2 Specifika nonverbální komunikace dětí

Dětské napodobování jak v rovině hlasové, tak tělesné má široký rozsah, od přímého kopírování předlohy až po neuvědomělý projev nápodoby, kdy již těžko postřehneme spojitost s předlohou. Děti se snaží pohybovat v prostoru, naslouchat, rozvíjet řečové dovednosti, osvojit si společenské návyky, tvořit, umět vstoupit do světa fikce a zároveň z něj následně vystoupit zpět do reality (Maireau, In Mégrierová, 1999, s. 9).

Pohyb je jedním ze stavebních kamenů, které jsou pro herecký projev nezbytné. Vycházíme-li ze základních biologických potřeb dítěte, je pohyb nepostradatelný pro správný psychomotorický a sociální vývoj. V předškolním věku je pohyb nedílnou součástí každodenních činností dítěte, v tomto věku je na pohybu závislé. Jeho motorické dovednosti jsou již vystavěny na pevném pohybovém stereotypu, který mu umožňuje své tělo ovládat a do jisté míry řídit. Aktivním pohybem se dítě v tomto období nejen zdokonaluje, ale hlavně prohlubuje a obohacuje své dosavadní motorické dovednosti.

Tvořivě dramatické činnosti umožňují aktivně využívat tuto biologickou potřebu a nevyčerpatelnou dětskou energii. Snažíme se u dětí rozvíjet dovednosti jak v oblasti hrubé, tak jemné motoriky. Z hlediska rozvoje expresivních schopností podporujeme procvičování mimických svalů, které jsou důležité pro rozvoj smyslového vnímání a pro správný vývoj řeči.

Nonverbální projev by měl korespondovat s verbálním. Dodržujeme **hlavní zásady**, které se týkají správného postoje, práce s těžištěm, s bránicí, správné návyky tvoření hlasu a dýchání. Nenásilnou formou vedeme děti k přirozenému držení těla a vzpřímené chůzi – vše vhodně motivováno (např. král či královna chodí vznešeně, lev kráčí a ukazuje svou moc a sílu, páv se nese pyšně apod.). Na základě našeho vzoru se děti učí používat svou mimiku k vyjádření nastalé situace, ke ztvárnění určité vlastnosti, stavu nebo výrazu. Pro dítě je pohyb z hlediska evolučního vývoje nejpřirozenějším prostředkem vyjadřování. Je tedy vhodné jej využít k probuzení expresivních vyjadřovacích schopností – uvědomit si své tělo, naučit dítě „mluvit“ tělem, uvědomovat si své psychosomatické možnosti ve vztahu k pohybu a hlasu.

Pohybovou přípravu lze s dětmi realizovat nejrůznějšími způsoby. Oblíbené jsou **hudebně pohybové činnosti** – pohyb v kombinaci s hudbou či zvukem, pohyb jako reakce na smluvený signál. Řadíme sem také **improvizaci a tanec**, který by však měl mít zejména v počátku charakter jakýchsi rituálních tanců. Při těchto pohybových improvizacích není dítě spoutáno rytmem ani tanečními kroky, ale naopak se může plně realizovat dle své potřeby, nálady a individuálních možností.

Otázky

- > Vysvětlíte, jaké zásady je nutné dodržet při pohybové přípravě dětí předškolního věku.
- > Jaké expresivní výrazové schopnosti lze prostřednictvím herních situací rozvíjet?

2.3 Spojení hlasu a pohybu

Vycházíme-li z praktických zkušeností, měly by být u malých dětí upřednostněny nonverbální aktivity, které vycházejí z jejich přirozené potřeby a touhy, a proto jim velmi často nedělají téměř žádné obtíže. I přesto je důležité vnímat pohyb v souvislosti s mluveným projevem. Stěžejní je respektování osobního prostoru a názoru toho druhého. **Při kontaktních haptických hrách** je nutné dodržet zásadu: „**Můžeš – nemusíš**“, neboť především introvertní nebo ostýchavé děti mohou mít s jejich realizací problém.

Vyjdeme-li z faktu, že z ontogenetického hlediska se pohyb vyvíjí dříve a rychleji než verbální komunikační dovednosti a schopnosti, zůstává pohybová složka dramatických technik pro děti předškolního věku snazší. Děti jsou schopné poměrně rychle, pružně a nápaditě vyjadřovat **narativní pantomimu**, kdy učitel vypráví dějovou linii příběhu a ony jej pantomimicky ztvárňují. Pantomima je dětem velmi blízká, pohyb bez mluveného slova dává dětem větší prostor pro spontánní projev. Děti jsou při pohybu „uvolněnější“ než při kombinaci pohybu a slova. Mluvený projev dětí je nutné rozvíjet postupně. Nejde jen o samotnou řeč a rozvoj slovní zásoby, je nutné s dětmi procvičovat také intonaci, modulaci a frázování promluvy zároveň s využitím mimiky a gest. To vše formou her a cvičení. Důležité je děti chválit nejen za samotný výkon, ale také za pokus a snahu. Při tvořivých činnostech je třeba děti stále motivovat a dodávat jim sebevědomí prostřednictvím pochvaly.

Otázky

- > Vysvětlíte pojem narativní pantomima a uveďte příklad jejího využití.
- > Jaké konkrétní problémy se mohou vyskytnout při realizaci her, cvičení a improvizací zaměřených na nonverbální komunikaci?

5. Práce s předmětem, rekvizitou a loutkou

Podněty uvádějící do problematiky

Na základě vlastních zkušeností a znalostí se pokuste vysvětlit, v čem spočívá znakovost a symboličnost divadla.

Jakým způsobem lze využít konkrétní předměty a rekvizity při tvořivě dramatických aktivitách s dětmi předškolního a mladšího školního věku?

Vysvětlete podstatu konkrétních typů loutek, které můžeme s dětmi v rámci tvořivě dramatických činností využít. Uveďte výhody a nevýhody práce s těmito loutkami. Svě odpovědi můžete porovnat s následujícím textem.

Obsah

- 5.1 Předměty a rekvizity v tvořivé dramatice
- 5.2 Specifika práce s loutkou
- 5.3 Rozvoj expresivních schopností a fantazie prostřednictvím práce s loutkou

Cíle

Po prostudování této kapitoly a přímé realizaci konkrétních her dokážete:

- > vysvětlit základní pojmy týkající se dané problematiky (znakovost a symboličnost divadla),
- > charakterizovat rozdělení rekvizit a uvést příklady jejich využití v praxi,
- > uvědomit si techniky tvořivé dramatiky využívající práci s rekvizitou,
- > vysvětlit možnosti a využití konkrétních typů loutek,
- > uvědomit si specifika práce s předmětem, rekvizitou a loutkou u dětí předškolního a mladšího školního věku,
- > využít teoretické znalosti v praxi – vlastní realizace cvičení a improvizací s předmětem a rekvizitou.

Časová náročnost

Teoretické prostudování – 30 minut. Praktické procvičení – 90 minut.

Pojmy k zapamatování

- > znakovost a symboličnost divadla
- > rekvizita reálná, zástupná, imaginární
- > specifika práce s loutkou
- > druhy loutek a jejich využití v MŠ

5.1 Předměty a rekvizity v tvořivé dramatice

Práce s předměty, rekvizitami a loutkami je vždy poutavá a v mnohém inspirativní jak pro děti, tak pro dospělé. Každý předmět a jev užitý na divadle je sám sebou, ale zároveň může být něčím dalším, co zobrazuje. Hovoříme o **znakovosti a symboličnosti divadla**.

- > Předměty vypovídají už tím, **že jsou (nebo nejsou)**.
- > Předměty vypovídají tím, **kde jsou**.
- > Předměty vypovídají tím, **jak jsou**.
- > Předměty vypovídají **vzájemným napětím mezi sebou** (dvě židle postavené za sebe, proti sobě, pohozené signalizující konflikt, roztržku apod.).

Obecné dělení rekvizit a využití předmětů v tvořivé dramatických činnostech:

- > **Rekvizita reálná, skutečná** – předmět je sám za sebe.
- > **Rekvizita zástupná** – předmět vyznačující jiný předmět.
- > **Rekvizita imaginární** – „jen jako“, předmět, jehož ztvárnění již vyžaduje přesnost, pravděpodobnost a srozumitelnost (pro menší děti náročné).
- > **Loutka** – předmět vyznačující jednající živou bytost.

Otázky

- > Uveďte základní rozdělení rekvizit.
- > Vysvětlete, v čem spočívají specifika jejich využití s dětmi předškolního věku.

Zejména u malých dětí je důležité dát **manipulaci s předměty velký prostor**, neboť jde o významný zdroj motivace a nadšení pro společnou činnost. Fridrich Fröbel považoval za přirozený prostředek kontaktu dítěte s okolím hračky (základem byl míč, koule, krychle a válec). Pro děti mají tvary funkci symbolů a jsou v mnohém inspirativní pro jejich další tvořivé aktivity. Obyčejné věci a předměty denní potřeby (fixy, pomeranč, vařečka, rolička od alobalu, kusy látek, nefunkční varná konvice apod.) nás mohou motivovat svým tvarem a charakterem k rozehrání drobné herecké etudy. Dávají možnost rozvinout ještě silněji dětskou fantazii a expresivitu vyjádření. Děti se prostřednictvím práce s rekvizitou a předmětem nechají strhnout ke společnému hraní a vymýšlení dalších variant jejího využití. Velmi často se předmět nebo loutka stává prostředníkem v navázání a udržení jednodušší a přirozenější komunikace dětí.¹

5.2 Specifika práce s loutkou

V konkrétních situacích může loutka dětem zprostředkovat učební látku. Děti se postupně učí komunikovat i s ostatními předměty a rekvizitami, které v jejich rukách následně „ožívají“. Za vhodné typy loutek považujeme např. tzv. **totemáky**, které jsou pro děti jednoduché zejména v manipulaci s nimi. Výroba totemáků je poměrně snadná, a tak si je děti mohou zhotovit samy (popř. s přispěním rodičů). Pestrá škála jejich velikostí a objemů umožňuje využít je jako loutky pro loutkovou hru, ale také jako výukové předměty.

Dalším vhodným typem jsou **loutky rukavicové**. Manipulace s nimi je pro děti velmi jednoduchá, protože jsou pro ně přirozenou součástí oděvu. Náklady na výrobu jsou také minimální, neboť v každé rodině se obvykle stane, že se jedna z párů rukavic ztratí. Můžeme z nich zhotovit loutky podle přání dítěte, které si volí knoflíky, látky a jiné doplňky. S takto vytvořenou loutkou si pak naprosto přirozeně rádo hraje, protože ji považuje za svůj jedinečný výtvar.

Za nejjednodušší a nejrychleji zhotovitelné loutky lze považovat **loutky dlaňové**. Dítě si samo nakreslí obličej na ruku, kolem které můžeme zavázat závoj a už zde máme např. princeznu nebo vílu. Tento jednoduchý princip spustí v dětech úžasný zdroj představ a fantazie. Děti začnou spontánně rozhrávat možné reálné i nereálné situace a děj dle jejich vlastní originální a jedinečné představivosti. Jde především poskytnutí námětu k dalšímu možnému rozehrání.

Dalším příkladem jsou známé prastaré **stínové loutky**, kdy dítě prostřednictvím pohybů ruky, dlaní a prstů vytváří pohyb loutky na nasvícené cloně či stěně. I dítě předškolního věku zvládne vytvořit např. ptáka, psa či zajička, pokud mu ukážete způsob, jak toho

¹ **Práce s předmětem a loutkou** nabízí i možnosti terapeutické. V současnosti dochází k jejímu využití v prostředí nemocnic, při práci policistů, sociálních pracovníků apod. Prostřednictvím loutky se lze přiblížit dětem sociálně deprivovaným, či dokonce týraným. Loutka je mnohdy jediným prostředníkem v navázání kontaktu a komunikace, která by verbálně nebyla možná.

docílit. Hlas k němu doplní dětský loutkoherec spontánně sám nebo naopak vyžaduje hru formou hádanek, co právě zobrazuje.

Velmi jednoduchou a oblíbenou loutkou, kterou si dítě dokáže vytvořit samo, je jednoduchá **marioneta**, kterou si dítě zhotoví například z ramínka na šaty, k němuž přiváže míček, kus látky či ponožku (lépe nekonkrétní věc než plyšovou hračku). Při těchto hrách a manipulacích s loutkami rozvíjíme hravou formou jemnou motoriku, fantazii, verbální i nonverbální komunikaci, prostorovou orientaci a kooperaci. Při hře s loutkou se rozvíjí sebepojetí dítěte – prostřednictvím hry získává pocit vlastní jedinečnosti, originality. To zpětně pozitivně ovlivňuje jeho vnímání ve vztahu k sobě samému a má významný podíl na budování sebevědomí.

Otázky

- > V čem spočívá podstata uvedených druhů loutek – totemáků, rukavicových, dlaňových, stínových, marionet?
- > Uveďte, jakým způsobem lze využít konkrétní typy loutek.

5.3 Rozvoj expresivních schopností a fantazie prostřednictvím práce s loutkou

U dětí od tří do šesti let se projevuje nejsilněji **personifikace a identifikace s loutkou**. Dětské představy mají absolutní jasnost, přesnost, obsahovost. Jejich fantazie je v tomto věku velmi živá, rozmanitá a dospělému vzdálená, jeho představy jsou barvitě a bohaté. Dítě zažívá pocity štěstí a blaženosti zaujato hrou s předmětem a loutkou. Pedagog by se touto jejich fantazií měl nechat inspirovat, je to cesta ke vzájemnému porozumění a jedna z možností, jak se stát dítěti partnerem. U dětí se fantazie projevuje především při hrách a velké oblibě se těší pohádky. Dítě si mnohdy přetvoří realitu tak, aby pro něj byla srozumitelná a přijatelná. Velmi často u nich dochází ke kombinaci reálných vzpomínek s fantazijními představami. Fantazie má v tomto období harmonizující význam a je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu. Mluvíme o **tzv. magickém myšlení**. Dítě světu rozumí lépe, když mu přičítá vlastnosti živých bytostí. Pro dítě předškolního věku je zcela přirozené a automatické vidět v předmětech „živé“ **figury**. Dítě má velkou míru expresivity a bohaté fantazijní možnosti, kdy ve zcela neznámých předmětech dokáže vidět jakékoli zvíře nebo lidskou bytost. Pokud přijmeme fantazijní hranice dítěte, je možné proniknout do zcela jiné dimenze dramatických dovedností. Důležité je dětem nabídnout inspirativní situace a podněty (např. rozeklaná větev, kořen stromu či velká šiška se v momentě mohou proměnit v živé bytosti, se kterými lze komunikovat, manipulovat a rozehrát malou hereckou etudu). Právě zde je možné vidět náznaky „dramatické tvorby“.

6. Práce s literárním textem

Podněty uvádějící do problematiky

Na základě svých zkušeností a znalostí napište, jak lze v tvořivě dramatických činnostech využít literární text (poetický, prozaický).

Obsah

6.1 Převedení literárního textu do scénáře dramatické hry

6.2 Metodika práce s literárním textem

Cíle

Po prostudování této kapitoly a přímé realizaci konkrétních her dokážete:

- > vysvětlit podstatu nonverbální komunikace v tvořivě dramatických činnostech,
- > charakterizovat konkrétní techniky založené na nonverbální komunikaci,
- > vysvětlit možnosti „řeči těla“ v tvořivé dramatičce,
- > uvědomit si specifika nonverbální komunikace u dětí předškolního a mladšího školního věku,
- > prostřednictvím praktické realizace cvičení a improvizací zažít individuální možnosti svého těla.

Časová náročnost

Teoretické prostudování – 30 minut. Praktická realizace – 120 minut.

Pojmy k zapamatování

- > dramatická situace
- > základní prvky dramatu
- > dramatická hra
- > improvizace
- > interpretace

6.1 Převedení literárního textu do scénáře dramatické hry

Lidské jednání, řešení určitého problému je základem každého dramatu – tedy i **dramatické hry**. Do scénáře dramatické hry lze převést texty, které nabízejí dětem prostor k vlastnímu jednání, rozhodování, řešení situací, úkolů a také dramatický konflikt. Ke hře můžeme použít např. pohádkovou předlohu tak, jak nám ji autor nabízí, nebo ji upravit, zvolit pouze její téma, případně pracovat s námětem. Vždy však musí výchozí předloha obsahovat tři základní prvky dramatu – **osoby, jednání** a z něho vyplývající **děj**.

Při práci s literární předlohou si musíme položit řadu otázek. Daly by se shrnout zhruba do čtyř okruhů:

1. O čem pohádka vypráví, jaká je její hlavní myšlenka – jaké je její téma?

- > Je pohádka přiměřená věku dětí, pro které chci dramatickou hru připravit?
- > Obsahuje pohádka základní prvky dramatu?
- > Proč volím tuto pohádku, jaký si stanovím cíl?

2. Jakým způsobem upravit text, aby:

- > Vyhovoval stanovenému cíli?
- > Nabídl dětem dostatečný prostor pro jejich jednání, hledání a řešení problému?

3. Jaké role dramatická hra dětem nabídne?

- > Jaké metody a techniky použijeme?
- > Jaký způsob vedení bude vhodné použít?

4. Jak zajistit průběh dramatické hry?

- > Jaké pomůcky a rekvizity budou potřeba?
- > Jaký prostor by dramatické hře nejvíce vyhovoval?
- > Jakou časovou dotaci bude potřeba naplánovat?

V literárním textu se mohou vyskytnout situace, které jsou jakoby „nedoručené“, a je na čtenáři, aby je sám podle své představy dotvořil. Při přípravě dramatické hry bychom je s jistou nadsázkou mohli označit jako „bílá místa“ a je na nás, abychom je doplnili. Jsou pro nás dokonce výhodná, protože nám dávají prostor pro vlastní fantazii a možnost nabídnout dětem další nové situace. Ty můžeme připravit tak, aby co nejvíce vyhovovaly jejich věku, schopnostem, zájmům a současně i cíli, který jsme si stanovili.

6.2 Metodika práce s literárním textem

Při převodu literárního textu do dramatické hry se nabízejí možnosti:

- > literární text převezmeme v nezměněné podobě
- > literární předlohu si upravíme vlastním písemným převyprávěním textu

Postupujeme tak, že literární text nebo převyprávěnou předlohu přehledně rozčleníme. Vytvoříme jednotlivé herní situace, v nichž se děti budou mnohem lépe orientovat.

Situace upravíme:

- určíme ty, které zůstanou, a naopak ty, které bude potřeba změnit, dotvořit, zrušit,
- zvolíme vhodné metody a techniky dramatické hry pro tyto konkrétní situace,
- zvážíme, které role dětem v daných situacích nabídneme (volíme citlivě dle individuálních možností a dispozic, nikdy nenutíme, dítě by mělo mít o roli zájem, pokud si ji vybere samo, mnohem více se na ni těší a lépe se s ní ztotožní).

Pokud chceme text ve větší míře zachovat, bude se nám mnohem lépe pracovat s textem, který je bohatý na slovesa činnostní (šije, vaří, běží, hledá, tluče) nad stavovými, která vyjadřují stav nebo vlastnost (pláče, zapomíná, směje se). Nejméně by mělo být v textu sloves dějových, která nemají činitele ani nositele děje (chumelí, přší, mrzne). Při vytváření konkrétního představení bychom vždy měli respektovat individuální a věkové zvláštnosti dětí, se kterými pracujeme.

6.2.1 Zásady práce s dětským hercem

Dítě by při těchto hrách nemělo mít masku na obličeji, aby mohlo dobře mluvit (pokud to ovšem není záměr – skrývá se v masce, jedná se o moment překvapení).

Dítě by se rozhodně nemělo stát jen „držákem kulis“ a zůstat v roli pasivní.

Každé dítě by mělo mít svou roli, kde se mluví a hraje (byť by to byl kouzelný strom s opakující se replikou, který je ovšem nezbytnou součástí představení).

Každý předmět či rekvizita na scéně má svůj smysl, svůj účel. Měl by být jasně vyjádřen či naznačen vztah k předmětu (pro diváky má předmět výpovědní hodnotu a přemýšlejí, k čemu na scéně byl – např. truhla či obraz neznámého člověka).

Souhrn

Při práci s literárním textem a jeho převedením do podoby dramatické hry musíme mít na paměti, že základem každého dramatu je **řešení konfliktu**. Můžeme jít cestou **improvizace** (necháme se volně inspirovat daným námětem a jeho literární podobou) nebo cestou **interpretace** (využíváme konkrétní části textu, které s dětmi realizujeme). Výchozí předloha, se kterou pracujeme, musí obsahovat tři základní prvky dramatu – **osoby, jednání a děj**. Zejména u předškolních dětí respektujeme jejich možnosti věkové a individuální, při opakování volíme odlišné varianty a kombinace.

Poznámka

Vždy je nutné brát zřetel na individuální a věkové možnosti dětí, mít na paměti, že tvořivá hra by měla dětem přinášet především radost a potěšení, nikdy by se neměla stát memorováním naučeného textu nebo pouhou imitací hlasového projevu pedagoga.

Otázky

- > Vysvětlete, jakým způsobem lze převést literární text do podoby dramatické hry.
- > Popište jednotlivé kroky v metodice práce s textem.
- > Jaké zásady respektujeme při práci s dětskými herci?

7. Techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi MŠ

Podněty uvádějící do problematiky

Na základě svých zkušeností napište, které konkrétní techniky a metody tvořivé dramatiky se Vám osvědčily v praxi.

Obsah

7.1 Vybrané techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi MŠ

Cíle

Po prostudování této kapitoly a přímé realizaci konkrétních her dokážete:

- > vysvětlit podstatu průpravných a seznamovacích her,
- > charakterizovat vybrané techniky a metody tvořivé dramatiky,
- > vysvětlit možnosti tvořivé dramatických činností v praxi MŠ,
- > uvědomit si specifika tvořivé dramatických činností dětí předškolního a mladšího školního věku,
- > uvědomit si prostřednictvím realizace her, cvičení a improvizací individuální možnosti svého hereckého vyjádření.

Časová náročnost

Teoretické prostudování – 40 minut. Praktické procvičení – 160 minut.

Pojmy k zapamatování

- > dramatická, didaktická a námětová hra
- > hra v situaci, hra v roli
- > zástupná řeč, zástupná rekvizita
- > pantomima, narativní pantomima
- > boční vedení
- > improvizace
- > dramatizace
- > reflexe

7.1 Vybrané techniky a metody tvořivé dramatiky v praxi MŠ

Stručný nástin vybraných technik a metod tvořivé dramatiky uvádíme s ohledem na to, jakým způsobem se osvědčily v praxi s dětmi předškolního věku. Blíže specifikované hry, cvičení, improvizace i konkrétní tvořivé dramatické techniky lze s úspěchem obohatit o vlastní varianty. Jejich realizace jsou vždy ovlivněné prostředím, celkovou atmosférou skupiny, náladou pedagoga i malých herců a řadou jiných okolností. Každé divadelní představení je naprosto neopakovatelné (ovlivněné přenosem energie z herce na diváka a opačně, expresivitou hereckého výkonu, atmosférou divadla, kde sehrává svou roli genius loci apod.). Stejně tak jsou vždy jedinečné a originální realizace uvedených tvořivé dramatických aktivit.

7.1.1 Průpravné hry a cvičení

Hry, jejichž cílem je rozehrání, uvolnění, soustředění organismu a příprava na hlavní část lekce. Dítě si uvědomuje sebe sama ve vztahu k ostatním, svou originalitu a možnost uplatnění. Můžeme při nich vysledovat sociální klima skupiny, míru zapojení jednotlivých dětí. Radíme sem různé typy honiček, které směřují vedle rozvoje pohybové obratnosti dětí k větší souhře a vzájemné spolupráci (kdo dostane babu, „zkamení“, vysvobodit ho může druhý tím, že ho pohladí, podleze). Využíváme pokyny

„ŠTRONZO“ a „VOLNO“ (popř. „KAKATOMÁLE“ nebo „PORTAMENTO“). Nejprve nemotivované, později motivované – jako hra na sochy představující něco nebo někoho (muzikanty, sportovce, loupežníky). Pracujeme se zmenšováním a zvětšováním prostoru, s orientací a rychlou reakcí dětí, které se volně pohybují, vyhýbají se, vzájemně se respektují (např. kontaktní hra „CO NA CO?“, kdy nejprve každý sám, potom ve dvojicích dáváme ruce na kolena, na hlavu, paty k sobě, záda na záda).

7.1.2 Asociační kruh

Děti sedí v kruhu a učitel se na ně obrátí s otázkou typu: „Co se Vám vybaví, když se řekne ...“ a vysloví konkrétní slovo (např. hračka, čert, pohádka). Děti vyslovují po kruhu své představy, asociace, které v nich pojem vyvolal. Jde o to, říci co nejvíce nápadů tak, aby děti neměly obavy z hodnocení. Děti vyjadřují své pocity a dojmy, které se jim v návaznosti na pojem vybaví, aniž by musely dále vysvětlovat proč. Asociační kruh obvykle využíváme v úvodu lekce k navození tématu či situace.

7.1.3 Učitel v roli

Zejména u malých dětí je tato technika dramatické výchovy hojně využívána, neboť jsou prostřednictvím učitele v roli snáze vtaženy do děje, popř. nalákáni ke společné improvizaci, vstoupení do imaginárního světa. Učitel navazuje kontakt s jednotlivci nebo se skupinou. Lze využít toho, že učitel v roli putuje od skupiny ke skupině a podle potřeby se může k jednotlivým skupinám vracet a komentovat, co se kde děje.

7.1.4 Námětové hry

Hry mající námět, téma, motivované hry, hry s pravidly. Patří sem také pohybové hry, ve kterých spojují děti pohyb s představivostí a fantazií – dochází zde k pohybovému vyjádření prožitku dítěte. Pro navození a dokreslení atmosféry využíváme podle charakteru hry Orffovy rytmické nebo melodické nástroje (např. děti se rozptýlí v prostoru, snaží se vystihnout charakter toho, co představují – hračky, které ve dne spí, v noci se pohybují, na zvuk trianglu se musí opět vrátit na své místo a ostatní hádají, jakou byly hračkou). Děti vyjadřují pohybem charakter postavy, ve kterou je „začaruje“ kouzelník („Čáry, máry, lóry, fáry, ať je z tebe strašný lev, veselá opička, mlsná kočka, ospalý medvěd“).²

² Další náměty her a cvičení podrobněji MACHKOVÁ, E. Zásobník dramatických her, cvičení a improvizací. Praha 1987, BUDÍNSKÁ, H. Hry pro šest smyslů. Praha 1994.

7.1.5 Dramatické hry

Hry „na něco“ nebo „na někoho“, hra, která má děj. Může mít různé podoby. Od pohybového vyjádření pocitu nebo představy až po dějově uzavřený celek či rozsáhlejší improvizaci. Dramatická hra je základním prostředkem dramatického vyjadřování představ dětí. Důležité je volit vhodné náměty a témata, která s dětmi rozehráváme tak, aby jim byla blízká a mohly na ně adekvátně slovně či pohybově reagovat.

7.1.6 Didaktické hry

Hry, které využíváme s důrazem na jejich výchovně vzdělávací cíl. Mohou mít charakter her zaměřených na vzájemný kontakt a kooperaci ve skupině, zvládnání, rozvíjení konkrétních dovedností a zkušeností. Je to i skupina her, ve kterých si děti ověřují své možnosti navazování kontaktu s partnerem např. pomocí neverbálních prostředků komunikace (pohybem, gestem, mimikou), posilují vzájemné vztahy dětí, rozvíjejí smysl pro skupinové cítění. Hry kladou již zvýšené nároky na psychiku dětí, proto je využíváme zejména se staršími dětmi předškolního věku.

7.1.7 Hry s předmětem

Podporují přirozený rozvoj představ a fantazie dětí, volnou hru asociací a myšlenek. Děti manipulují s předměty a dle způsobu, jak je uchopí, jim dávají nový význam. Učitelka působí v roli partnera a „hybatele“, který vychází z nápadu dítěte, ale dává mu další impulzy k rozehrání, pomáhá dítěti námět rozvíjet (lze využít např. různé velké trubky, kroužky, krabice, látky, tácky, kamínky, listy, vařečky apod.). S velkým úspěchem se setkávají hry se zástupnou či imaginární rekvizitou rozvíjející námět (např. část stavebnice jako telefon, imaginární telefonování s někým).

7.1.8 Zástupná řeč, zástupný text

Jedná se o využití slov (např. nonsensů nebo slabik, které se mohou opakovat), často nemusí dávat ani smysl („hémisa démisa kolemisa deo“), mohou to být různá rozpočítadla („Andon dodion, cive kopion, ana vuka,...“). V dané situaci nám zastupují a nahrazují normální řeč. Posluchači tak vnímají toto sdělení spíše jako cizí jazyk, kterému sice nerozumí, ale vnímají emocionální stránku (prosbu, souhlas, rozčilení, rozkaz, tajemství apod.).

Z hlediska sdělnosti je podstatné, aby děti měly jasnou představu o tom, co, komu, kde a proč říkají (jako čerti v čertí škole). Využitím zástupné řeči si děti snáze uvědomí,

jak je výraz v komunikaci důležitý. Teprve spojením výrazové a obsahové stránky je naše sdělení jasně srozumitelné a úplné.

7.1.9 Živý obraz

Jde o vytvoření statického obrazu, který zachycuje danou situaci nebo konkrétní okamžik. V této pozici děti setrvávají po jistou dobu bez pohybu a bez zvuků, dále jej nerozhrávají. Pro malé děti je to zprvu náročné, ale pokud vhodně motivujeme (fotografie z dovolené, z rodinného alba), děti si na tuto techniku zvyknou a vědí, co se po nich chce. Můžeme využít i živé obrazy bez přípravy (tzv. nabalování), kdy je zadáno téma obrazu a děti do něj jedno po druhém vstupují (např. výjev z pohádky – musí být zřejmé, kdo je kým).

7.1.10 Pantomima

U dětí přirozená a velmi oblíbená činnost. Děti rády předvádějí jednotlivé činnosti, kterými se zabírají, či charakterizují pohybem konkrétní postavy, které dále rozhrávají. Využíváme zde také hry na kontakt s imaginárním partnerem či manipulaci s imaginárním předmětem posilující fantazii a představivost dětí.

7.1.11 Narativní pantomima

Je aktivita, kdy děti pantomimicky provádějí vše podle učitelova vyprávění – narace. Vyprávění a provádění činností probíhá souběžně, učitel vypráví tak, aby děti mohly na jeho vyprávění reagovat. Činnost dětí je simultánní – všichni hrají souběžně, ale každý svým způsobem tak, aby hra odpovídala vyprávění.

7.1.12 Boční vedení

Je takový způsob řízení činnosti, kdy vedoucí stojí mimo aktivitu samu (jakoby bokem). Neprovádí s hráči činnost, ale je jí účasten jako ten, kdo například vypráví příběh, který hráči přivádějí do pohybu, nebo popisuje prostředí fikce, v němž hráči konají. Učitelovo vedení je souběžné s aktivitou dětí. Učitel však neurčuje přesně co, nebo jak mají dělat, ale určuje děje či okolnosti, podle nichž se děti chovají, mají je respektovat, jsou jim vodítkem pro jejich vlastní herní (obvykle rolovou) činnost (Marušák, Králová, Rodríguezová, 2008, s. 94). V praxi doprovázíme např. slovy: „Je krásný den, svítí sluníčko, najednou se obloha zatáhla a z nebe začaly padat drobné kapky deště, najednou zahřmělo a na obloze se objevil velký mrak, drobný déšť se změnil v hustý liják“. Reakce dětí jsou vždy originální, každé dítě může jednat jiným způsobem, ačkoli se velmi často napodobují. Pro umocnění dojmu můžeme doprovodit

vyprávění hrou na rytmické nástroje Orffova instrumentáře (např. bubínek, dřívka, tamburínu, dřevěný blok, rolničky).

7.1.13 Improvizace

Jedná se o rozehrání námětu, který děti samostatně řeší (př. jsme v kouzelném lese, na pouti, v ZOO, jsme čerti, loupežníci apod.). Námětem může být situace z reálného života, stejně jako motiv z pohádky nebo příběhu. Situace by měla být jasná, s výraznou akcí a prostorem pro řešení problému. Děti vstupují naprosto přirozeně do rolí, rozvíjejí pomyslné dialogy s partnerem – učí se spolupracovat. V improvizaci přijímají role i prostřednictvím předmětů, rekvizit a loutek. Pracujeme takto zejména s dětmi starší věkové skupiny. U mladších dětí pomáhá improvizaci rozvíjet učitelka, vstupuje do hry a účastní se jí společně s dětmi.

7.1.14 Dramatizace

Pojem má obvykle dva základní významy. Nejčastěji je jím myšleno převedení epické předlohy do dramatické podoby určené k divadelnímu ztvárnění. Někdy jsou s tímto pojmem spojeny také aktivity související s rozhráváním improvizací a námětů, které vycházejí z textové předlohy. Jedná se především o to, aby si děti prožily určité konkrétní momenty, které přímo korespondují s pohádkou, příběhem či poetickým textem. Tvořivost dětí je zaměřena zejména na domýšlení a vlastní realizaci situací. V improvizacích se děti neučí přesné repliky textu, ale mluví svými slovy a mohou přidávat vlastní nápady. Zároveň lze užít tento pojem při práci s textem, který dotváříme pohybem či zvukomalbou (doprovodem na Orffovy nástroje) a dáváme tak textové předloze další rozměr (psaná podoba textu získá „oživenou“ podobu). Je nutné si uvědomit rozdíl mezi tímto typem dramatizace a prací s textem oproti mechanickému dramatizování, kdy děti pouze reprodukují text bez nového zážitku a další zkušenosti.

7.1.15 Reflexe

Nezbytná zpětná vazba pro učitele i děti. Měla by následovat po každé lekci, ale je důležitá i v průběhu činností, kdy ventilujeme své potřeby, pocity a prožitky. Verbálním sdělením si děti uvědomí, co se jak odehrálo, jak se přitom cítily. Někdy stačí jen tiché zamyšlení, popř. pustit hudbu a nechat v dětech doznít vše, co prožily. Tato forma doznění emocí (tzv. tichého rozjímání) může být někdy mnohem vhodnější a v konečném důsledku intenzivnější.

Souhrn

K veškerým dramatickým aktivitám bychom vždy měli přistupovat s vlastní invencí, fantazií a za předpokladu, že respektujeme individuální možnosti dětí.

Základním principem zůstává **princip HRY a přijetí FIKCE**. Právě fikce umožňuje nahlížet mimo naši reálnou zkušenost. Malé děti jsou mnohdy naprosto zaujaté hrou, plně vtaženy do hry – vědomí hry jim dovoluje experimentovat, aktivně zkoumat a jednat „JAKO“. Je naprosto nezbytné u nich rozlišovat a jasně vymezovat **vědomí hry a skutečného reálného světa**. Posilovat u dětí vědomí, že hra poskytuje prostor k rozehrání. Zároveň nám dává možnost vystoupení, ukončení, tedy jakousi **svobodu bytí v ní a následně mimo ni**.

Hra měla vždy významné místo nejen v životě dětí, ale i v celé společnosti. Jan Amos Komenský pokládal hru pro zdravý vývoj dítěte za velice důležitou, dokonce stejně důležitou jako jsou jídlo a spánek. Hra slouží k obohacení znalostí, k rozvoji smyslů, myšlení a tvořivosti. V předškolním věku přijímá dítě podněty z okolí všemi smysly, celým tělem a právě tak se i tělem vyjadřuje. Mělo by tedy docházet k souznění slovního projevu současně s výrazem těla. Výraz těla by měl slovní projev zesílit a umocnit. Dítě je v tomto věku nesmírně citlivé a potřeba pohybu, realizace při hře je naprosto přirozená. Každá hra má většinou svá pravidla a řád, kterému se účastníci dobrovolně podřizují. Uvědomme si, že **divadlo vzniká vzájemnou souhrou**. Každý by měl pomoci partnerovi, aby byl dobrý, aby vynikl. Tak jako ve sportu „nahráváme“, tak i zde vytváříme svým jednáním předpoklady k tomu, aby partner mohl dobře reagovat ve smyslu dané hry.

Poznámka

Je důležité mít stále na paměti, že hra je dobrovolná a dává dítěti prostor pro jeho seberealizaci. Zároveň je pro něj přirozeným zdrojem radosti a uvolnění.

Otázky

- > Vysvětlíte, v čem spočívá princip fikce. Co musíme s dětmi předškolního věku respektovat?
- > Jaké techniky dramatické výchovy lze v tvořivě dramatických činnostech s úspěchem využít? Uveďte příklad ze své pedagogické praxe.
V čem spočívají specifika jejich využití u dětí předškolního věku?

8. Závěr

Hlavním cílem kurzu je prostřednictvím tvořivě dramatických činností a vlastních realizací výstupů rozvinout hlubší expresivní projevy a schopnosti všech zúčastněných pedagogů. Zároveň zvládnout základní herní situace a umět je dále využít v praxi. Nedílnou součástí jsou prezentace výstupů a reflektivní dialog na základě přímé realizace vlastní tvořivě dramatické práce s dětmi v různém pedagogickém a sociálním prostředí.

V rámci cyklu na sebe navazujících setkání budou účastníci vedeni ke zpracování konkrétních úkolů, jež souvisejí s prací s literárním textem a využitím předmětů, rekvizit a loutek. Účastníci by měli být schopni na základě absolvování kurzu využít průpravné hry, cvičení a improvizace, které si osvojí, zvládnout komunikační situace (fiktivní i reálné).

Tvořivě dramatické činnosti rozšiřují naše poznání, pomáhají vytvářet kladné volní charakterové vlastnosti, citové vztahy, a to především vztahy kolektivní. Zároveň jsou významným prostředkem výchovy morálních a estetických citů pedagogů a dětí. Tím nejdůležitějším je ovšem společně s dětmi zažívat prostřednictvím tvořivě dramatických činností pocit sounáležitosti, výjimečnosti a jedinečnosti okamžiku, zároveň i pocit uznání a úspěchu. Podstatné je vytvořit hezký vztah k uměleckému ztvárnění jak hudebnímu a výtvarnému, tak i dramatickému.

*Nejcennější je pomoci dětem v hledání jejich vlastní cesty
za poznáním světa umění a tvořivosti.*

Literatura

- BERÁNKOVÁ, E. – KOSTEČKA, J. *Přečtěte si s námi. Literární interpretace pro vyučovací praxi*. Praha: SPN, 1992.
- BERÁNKOVÁ, E. *Tvořivá hra jako cesta k pochopení literárního díla*. Plzeň: FRAUS, 2002.
- BLÁHOVÁ, K. *Uvedení do systému školní dramatiky*. Praha: ARTAMA, 1996.
- BUDÍNSKÁ, H. *Hry pro šest smyslů*. Praha: ARTAMA, 1990.
- COBLENZER, H. – MUHAR, F. *Dech a hlas. Návod k dobré mluvě*. Praha: DAMU, 2001.
- GEBHARTOVÁ, V. *Literatura pro děti*. Praha: SPN, 1989.
- HANZOVÁ, M. – HUTAŘOVÁ, I. – KESTNER, K. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: ÚIV, 2003.
- CHALOUPKA, O. *Rozvoj dětského čtenářství*. Praha: Albatros, 1982.
- JANÁČKOVÁ, B. *Přehled vývoje literatury pro děti a mládež*. Ústí nad Labem, UJEP, 2009.
- KARPATSKÝ, D. – KUDĚLKA, V. *Malý labyrint literatury*. Praha: ALBATROS, 2001.
- KRÖSCHLOVÁ, E. *Ladění: Psychosomatická příprava k výuce herectví*. Praha: AMU, 1998.
- LEDERBUCHOVÁ, L. *Didaktická interpretace uměleckého textu jako metoda na občanské a střední škole I, II.*, Plzeň, ZU, 1995 a 1997.
- MACHKOVÁ, E. *Jak se učí dramatická výchova*. Praha: AMU, 2004.
- MACHKOVÁ, E. *Metodika dramatické výchovy*. Praha: ARTAMA, 1999.
- MACHKOVÁ, E. *Úvod do studia dramatické výchovy*. Praha: ARTAMA, 1998.
- MACHKOVÁ, E. *Volba literární látky pro DV aneb hledání dramatickosti*. Praha: DAMU, 2000.
- MAREŠ, J. – KŘIVOHLAVÝ J. *Komunikace ve škole*. Brno: MU, 1995.
- MARUŠÁK, R. – KRÁLOVÁ, O. – RODRIGUEZOVÁ, V. *Dramatická výchova v kurikulu současné školy*. Praha: PORTÁL, 2008.
- MAŠATOVÁ, M. *Cesty k metafoře*. Praha: DAMU, 1996.
- MLEJNEK, J. *Dětská tvořivá hra*. Praha DAMU, 1996.
- MORGAN, N. – SAXTON, J. *Vyučování dramatu*. Praha: STD, 2001.
- NOVOTNÁ, D. *Tvořivá dramatika v MŠ. Vybrané kapitoly*. Ústí nad Labem, UJEP, 2010.
- PROVAZNÍK, J. *Kol. Dramatická výchova a dítě v bludišti dnešního světa*. Praha: Sdružení pro tvořivou dramaturgii 2000.
- SCHNEIDEROVÁ, E. – HANZOVÁ, M. *Aktivita k rozvíjení vyjadřovacích dovedností u dětí*. Praha: PORTÁL, 2013.

- ŠTEMBERGOVÁ – KRATOCHVÍLOVÁ, Š. *Metodika mluvní výchovy dětí*. Praha: STD, 1994.
- ŠVEJDOVÁ, H. – SVOBODOVÁ, E. *Metody a techniky dramatické výchovy v MŠ*. Praha: PORTÁL, 2011.
- TICHÁ, A. *Učíme děti zpívat*. Praha: PORTÁL, 2005.
- TOMAN, J. *Metodická příručka k čítankám pro 2. – 5. ročník základní školy*. Praha: Fortuna, 2000.
- TOMAN, J. *Současná literatura pro děti a mládež. Tvorba 90. let 20. století*. Brno: CERM, 2000.
- TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: JU, 1992.
- URBANOVÁ, S.: *Historický vývoj žánrů literatury pro mládež*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1990.
- VALENTA, J. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: GRADA, 2008.
- VÁLKOVÁ, L. – VYSKOČILOVÁ, E. *Hlas individuality. Psychosomatické pojetí hlasové výchovy*. Praha, AMU, 2005.
- WAY, B. *Rozvoj osobnosti dramatickou improvizací*. Praha: ISV, 1996.

Elektronické zdroje

www.drama.cz

www.artama.cz

www.divadlo.cz

časopis Tvořivá dramatika

Přílohový materiál

Prostudujte podrobně přílohový materiál, realizujte v pedagogické praxi, opatřete reflexí.

Seznamovací hry

Hry, ve kterých děti využívají vlastní křestní jména. Děti jsou rády, když je oslovujeme tak, jak si přejí (jak je např. oslovují doma). Vlastní jména využíváme právě proto, že jsou dětem nejbližší.

Hra – „Já jsem Jana...“

Činnost: Dítě řekne zvíře, které začíná stejným písmenem jako křestní jméno dítěte (např. ježek). Když se po kruhu vystřídají, přidáme ke svému jménu charakteristický pohyb nebo zvuk zvířete – tedy „Já jsem Jana a nejsem – doplní kdo?“ (může zadupat, zafunět) – ostatní děti sledují, dobře si pamatují. Následuje část hry, kdy si děti navzájem předvádějí, kdo kým nebyl, ostatní poznávají, o koho jde. Pokud neví, pomáhají si navzájem, popřípadě jim pomůže učitel. Hra je určena spíše starším dětem předškolního věku, s mladšími vymýšlíme zvířata a zvuky či pohyb společně.

Hry na rozehrání

Patří sem všechny typy honiček a známých her „na babu“ v jakékoli formě (račí – zpět, tučňáci – pohyb tučňáků, invalidní – kam dostanu babu, tam se držím, blecha barevná, dřevěná, kovová – baba chytá a jakou barvu či materiál řekne, ostatní se ho rychle musí dotknout, mrazivá – kdo dostane babu, zmrzne ve stojí rozkročném a ostatní ho mohou podlezením rozmrazit a zachránit). K těmto hrám můžeme vhodně využít některá jednoduchá říkadla a texty (např. Kopřiva – text uveden v závěru, Ene bene Emane, kdo tu babu dostane, ten to není, ten to je, ten už s námi nehraje).

Práce s těžištěm

Abeceda skáče,
jedla by koláče.
Koláče nemáme
a chleba nedáme.

Vyskočil vyskočil,
Vyskočilku přeskočil.
Vyskočilka vyskočila,
Vyskočila přeskočila.

Činnost: Stojíme v kruhu a společně lehce skáčíme na špičkách, pracujeme s rovnováhou a těžištěm (koordinace pohybů, uvědomění si vlastního těla). Doprovázíme jednoduchými pohyby charakterizujícími, co ABECEDA dělá. Zkoušíme říkat jako různá zvířata (myšky, ptáčci, medvědi, opice) s odlišnou intonací a silou hlasu (nešeptáme ani nekřičíme!). Práci s říkadlem může předcházet pečení koláčů na záda – děti stojí za sebou v kruhu, přidávají na pomyslný vál (záda dítěte před ním) jednotlivé přísady do těsta, které zaděláme, vytvoříme a ozdobíme koláče, dáme do trouby (zlehka pláceme na zadeček toho před sebou).

Pohybové ztvárnění textu na místě

BEDLA (Miroslav Florian)
Stojí, stojí bedla,
ráda by si sedla
a vzala si pletení,
noha jí už dřevění

Činnost: Pracujeme s těžištěm těla a doprovodnými pohyby, u dětí si všímáme správné výslovnosti, měníme důraz na jednotlivá slova, text si můžeme předávat po kruhu po jednotlivých verších, měníme sílu a intonaci veršů (říkáme jako pohádku, rozhlas, návod). Společně s řečí stále trénujeme uvolněnou aktivitu těla. Pro malé děti je přirozené spojení slova a pohybu, mluvy a jednání.

Pohybové ztvárnění textu v prostoru

Padá, padá sněhové pápěří,	Volá, volá vločku vločka,
padá, padá, nikdo mu nevěří,	at' prý na ni počká.
že padá z nebe,	že neví kam padá, padá,
za to nás zebe.	má zavřená očka.

Činnost: Děti se volně pohybují prostorem jako vločky, rukama naznačují poletování, snášení se vloček z nebe, volání jedné na druhou, zavření oček, ...najdou si každé své místo, kam na konci textu dopadnou. Pohybem i silou hlasu vyjadřujeme charakter veršů – respektujeme lehounké poletování vloček, chováme se tak, aby nám neroztály. Můžeme využít hudební materiál (píseň Vločka Emila Hradeckého) či doprovodit hrou na nástroje Orffova instrumentáře (triangl, rolničky – jemný, tichý doprovod, který vystihuje charakter veršů).

BUBLINA (*Jan Vodňanský*)

Byla jedna bublina,
Bublila se, bublila.
A jak tloustla
Místo jídla
Polykala vodu z mýdla
Prásk! – a praskla!
To má za to
Že mi ani nenabídla.

Činnost: Co nejmenší kruh spolu s textem zvětšujeme, se slovem „Prásk!“ tleskneme (bublina pomyslně praskla, na závěr jí pohrozíme). Pracujeme s dynamikou hlasu – postupná gradace, začínáme úplně potichu, postupně přidáváme na hlasitosti (opět nekřičíme ani nešeptáme). Hra se opakuje. Jinou variantou je, že každý jsme bublinou, která roste a nakonec praskne. Podstatné je vzájemné respektování prostoru.

Práce s textem ve skupině

POVÍDÁ PONDĚLÍ ÚTERKU (*Jiří Weinberger*)

Povídá pondělí úterku:

Vítr mi odnesl utěrku.

Povídá úterý středě:

Snědlo jsem omylem sledě.

Povídá středa čtvrtku:

Někdo mi počmáral čtvrtku.

Povídá čtvrtek pátku:

Já mám nejradši patku.

Povídá sobota neděli

to co už všichni věděli:

Že tichá voda břehy mele

od neděle do neděle.

Činnost: Povídání o dnech v týdnu, co kdy děláme, který den máme rádi a proč. Můžeme si pohrávat s názvy dnů týdnu, které spojujeme s hrou na tělo, ta koresponduje s rytmem slov (pondělí, úterý – plesk, plesk, tlesk/ středa, čtvrtek, pátek – plesk, tlesk/ sobota, neděle – plesk, plesk, tlesk, na závěr – dupnutí). Varianta: pantomimicky realizujeme, co kdy děláme.

Text jako dialog

- > Můžeme střídat dvě skupiny dětí nebo jedno dítě a skupina odpovídá, nakonec se může rozehrát dialogu dvou dětí.
- > Text zkusíme říkat v různé intenzitě hlasu (potichu, nahlas), měníme intonaci hlasu (smutně, vesele, nazlobeně, ustrašeně), říkáme text „jako někdo“ (hlasatel, vypravěč pohádek, reportér).
- > Při vytváření malých etud a scének ve dvojicích je to průprava k samostatnému mluvenému projevu při dramatizaci delších textů (např. pohádek ve verších).
- > Začínáme vždy krátkými říkadly v dialogu, kde se rychle střídá otázka a odpověď (po jednom či dvou verších), teprve následně přecházíme k delším celkům (celé sloky).

DRAK (Jiří Žáček)

Draku, ty jsi vážně drak?

Hudry, hudry, je to tak.

A máš zuby dračí?

Mám dva a to mi stačí.

A co těmi zuby jíš?

Princezen mám plnou spíž.

Ach, ty lháři, každý to ví,

že jsi jenom papírový.

HUBATÁ KOPŘIVA (Ondřej Suchý)

Kopřivo, kopřivo,

stojíš trochu nakřivo.

Postav se rovně!

Co je ti po mně?!

Já se jen tak válím,

a když mohu – pálím

Činnost: Text mohou děti říkat buď rozděleny na dvě skupiny jako dialog nebo všechny děti oslovují jedno vybrané dítě, které je v roli Kopřivy, to samo odpovídá a v závěru (na slovo pálím) se snaží pochytat ostatní děti, z nichž se první chycené stává opět Kopřivou. Můžeme říkat text s různou intenzitou a s odlišnou intonací (Kopřiva má různé nálady, je přísná, naštvaná, dobrácká, unavená).

Hra v roli

LÉTAJÍCÍ KOBEREC (*Jan Vodňanský*)

Létající koberec

Praha Brno Liberec

Letí sem, letí tam

Na koberci sedí pán

A ten pán má dlouhé vousy

Tak dlouhé – že nemohou si

Nemohou si pomoci

Spadnou dolů do noci

Na vísky i na města

Na školy a na školky

Na auta a tříkolky

Až se chytanou za dráty

Telegrafních tyčí

Stáhnou pána z koberce

On padá a křičí

Protože včas nepřekous

Ten svůj dlouhatánský vous

Uletěl mu koberec

Praha Brno Liberec

(Šlo povídko na vandr)

Činnost: Hra **Kouzelný létající koberec**

Vstupujte na koberec po skupinkách. Jedno dítě začne vymýšlet, řekne jednu větu o tom, co pod sebou vidí. Další ze skupiny naváže na jeho slova a řekne další větu. Postupně se přidávají ostatní. Poslední ze skupiny navede koberec na přistání.

Úkol pro výtvarnou činnost:

Nakreslit svůj létající koberec a další dopravní prostředky, které se pohybují ve vzduchu – letadlo, vzducholod', balon, kosmickou loď. Co ještě můžeme vidět ve vzduchu (rogalo, padáky apod.).

Dramatizace veršované pohádky na jevišti

JAK ŠLI BRATŘI PRO KLÁDU (*Jiří Žáček*)

Jeden sedlák měl tři syny,
Nebáli se žádné dřiny.
„Kubo, dojdi pro kládu!“
Kuba kývl: „Tak já jdu.“
Šlapal, šlapal, přišel k lesu:
„Já tu kládu neunesu!“
Posadil se, vzdychl: „Ech,
co mám dělat? Je to pech!“
Kuba nejde... Co se děje?
Zavolali pro Matěje.
„Matěji, běž pro kládu!“
Matěj kývl: „Tak já jdu.“
Šlapal, šlapal, přišel k lesu:
„Já ji taky neunesu!“
Posadil se, vzdychl: „Ech...“
Kuba dodal: „Je to pech!“
Matěj nejde... To je doba –
ztratili se v lese oba!
„Honzo, dojdi pro kládu!“
Honza kývl: „Tak já jdu!“
Šlapal, šlapal, přišel k lesu:
„Sám tu kládu neunesu.
Na jednoho je to moc –
pospěšte mi na pomoc!
Chopte se té klády, bratři,
ve třech máme sílu za tři!“
Už se kláda nakládá:
Hej rup! Šup s ní na záda!“
Už ji nesou svižným krokem
Polní cestou za potokem,
nesou kládu z javora
rovnou domů do dvora.

(Pohádky na dobrý den)

Narativní pantomima, boční vedení, hra v roli

O OBRECH (Jiří Žáček)

Obři měli obří těla,
obří sílu, obří hlad.

Kudy prošli, byla mela,
co ti budu povídat!

Hromotluci, kazisvěti,
když se dají do kupy,
podupají všechny děti,
rozbourají chalupy.

Snědí vepře, snědí voly,
všecky řeky vypijou,
rozvalí se někde v poli,
zavýsknou si: „Jupijou!“

Když se spolu obři chytí,
když se dají do křiku,
zní to jako hromobití,
vyvolá to paniku.

Proto jedna mocná víla,
paní lesů, vod a luk,
vyřkla jednou na apríla:
„Čáry, máry, animuk.

Láry, fáry, temné síly,
slyšte moje znamení –
ámen kámen, ať v tu chvíli
všichni obři zkamení!“

Všichni obři zkameněli,
zarostl je měkký mech,
rozrážejí mraky čely
a jsou vidět z půlky Čech.

Zarostl je les a křoví...

Možná je jim takhle líp.

Jmenují se... Hádej? Kdo ví?

Blaník, Boubín, Praděd, Říp!

(Pohádka na dobrý den)

Činnost: Vcítíme se do role obrů, využijeme narativní pantomimu (ranní vstávání, protahování, vymýšlíme a ztvárňujeme další pohyby obra a jeho činnosti). Volné asociace, jak mohou obři vypadat, nakreslíme si je, vytvoříme jejich obydlí, skály, hory, vyprávíme si o výletech, vydáme se na společný výlet do neznáma ... (boční vedení).

Dramatizace prozaického textu

O SNĚŽENCE A SNĚHU (*Jan Vladislav*)

Všechny věci už měly svoji barvu, jen sníh ne. Hlína byla hnědá, tráva byla zelená, růže byla červená, obloha modrá a slunce na ní zlaté, ale na sníh žádná barva nezbyla. Chudáček sníh se rozhodl, že půjde a někoho o trochu barvy poprosí. Nejdřív poprosil hlínu:

„Hlino, dej mi trochu své hnědé barvy!“

Ale hlína spala a neodpověděla.

Potom šel sníh k trávě:

„Trávo, dej mi trochu své zelené barvy!“

Ale tráva byla lakomá a dělala, že neslyší.

A tak šel sníh dál a poprosil růži.

„Růžičko, dej mi trochu své červené barvy!“

Ale růže byla pyšná a odvrátila hlavu.

A tak šel sníh dál a zavolal na oblohu:

„Obloho, dej mi trochu své zlaté barvy!“

Ale obloha byla daleko a sníh ani neslyšela.

A tak musil prosit dál a zavolal na slunce:

„Sluníčko, dej mi trochu své červené barvy!“

Ale sluníčko utíkalo pořád po nebi a v samém spěchu nemělo kdy odpovědět.

A tak musil chudáček sníh jít s prosíkem dál a zastavil se u jakéhosi skromného bílého kvítku pod lesem.

„Bílý kvítku, dej mi trochu své pěkné barvy!“

A milý kvítek mu odpověděl:

„Proč by ne, sněhu, vezmi si jí, kolik chceš!“

A tak vzal sníh kvítku trochu jeho barvy a od té chvíle je až dodnes bílý. A skromný kvítek pod lesem, ten se až dodnes jmenuje sněženka a je to jediný květ, kterému sníh neublíží.

(Uzel pohádek)

Činnost: Pozorně posloucháme pohádku, snažíme si zapamatovat a vyslovit jednotlivé prosby. Vymýšlíme, jaké by to bylo, kdyby svět nebyl barevný. Posíláme po kruhu, co komu přejeme. Kreslíme sluníčko, růžičku, oblohu apod. Využíváme formy dialogu, nakonec text převedeme do hrané podoby na jevišti.